

АНОТАЦІЯ

Заваринська М. С. Мовні засоби творення невизначеності в англomовній постмодерністській мінімізованій прозі. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» зі спеціальності 035 «Філологія». – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2023.

Дисертаційне дослідження присвячене аналізу мовних засобів творення невизначеності в англomовній постмодерністській мінімізованій прозі. Англomовна постмодерністська мінімізована проза є жанром експериментальної літератури, що почав розвиватися у другій половині ХХ ст. Експериментальність англomовної постмодерністської мінімізованої прози виражено у поєднанні навмисно зредукованої автором літературної форми та літературного змісту, наповненого мовними засобами, що призводять до творення невизначеності. Невизначеність, яка першочергово провокує сумнів трактування з позиції читача, призводить до плюральності значень та характеризує англomовний постмодерністський художній текст як відкритий лінгвосинергетичний текстовий простір.

У дисертації здійснено аналіз мовних засобів творення невизначеності в англomовній постмодерністській мінімізованій прозі із залученням комплексу міждисциплінарних підходів, таких як наративний, дискурсивний, комінкативно-прагматичний, когнітивний та синергетичний.

Актуальність дисертаційної розвідки зумовлена широкою популярністю мінімізованої прози, внаслідок загальносвітової тенденції до мінімізації жанрів. Причини такого «скорочення» полягають у ритмі життя сучасної людини, невпинному розвитку інформаційних технологій та можливості вільної інтерпретації мінімізованого твору, що постає необхідним атрибутом для сучасного читача. Виявлення конотаційної плюральності мовних одиниць, спровокованої

невизначеністю, під час трактування мінімізованих художніх текстів сприяє їх семантичному оновленню. Екстрапольовані синергетичні ідеї на дослідження мінімізованого художнього тексту є продуктивним способом його опису як динамічного утворення з певною послідовністю станів, де невизначеність подібна до стану флуктуації, хаотичності інтерпретацій, що призводить до точки біфуркації – розгалуження смислів. Визначення лінгвальної специфіки мінімізованих художніх текстів є актуальним в контексті дослідження сучасної постмодерністської поезики загалом, та специфіки експериментального жанру літератури зокрема.

Теоретико-методологічною основою наукової розвідки слугують філософські праці (У.Еко, І. Гассан, Ф. Гваттарі, Ж. Делез, М. Фуко, Р.Барт), в яких визначено природу невизначеності, зокрема у контексті дискурсивної онтології (М. Фуко, Ж. Дерріда, Ж. Ліотар, Л. Виготський); літературознавчі розвідки, спрямовані на вивчення невизначеності в наративному плані (Р. Інгарден, В. Ізер, В. Бут, Л. Мацевко-Бекерська, О. Бабелюк, І. Бехта, М. Флюдернік, Д. Герман), а також предметом дослідження яких є композиція художнього твору (Л. Піхтовнікова); мовознавчі праці, в яких увага зосереджена на функціонуванні мовних одиниць з погляду комбінаторики (С. Кацнельсон, М. Степанова, Г. Гельбіг); наукові праці з когнітивної лінгвістики та поезики, які маніфестують художній текст як ментальний простір з наявними у ньому емергентними когнітивними структурами, що є результатом невизначеності (Ж. Фоконьє, М. Тернер, В. Еванс, Л. І. Белехова).

Творення невизначеності в англomовній постмодерністській мінімізованій прозі розглядається з чотирьох ракурсів. По-перше, у площині комбінаторної семантики, через руйнування принципів валентності мовних одиниць (слів, речень, словосполучень), усіх незалежних частин мови, з погляду лексико-граматичного підходу. До мовних засобів, які порушують валентність належать нетипові лексичні комбінації (авторські поєднання слів), які автор створює через типи нівелювання валентності, а саме – лексико-семантичний тип нівелювання валентності та

стилістичний тип нівелювання валентності. Теоретичним базисом типології нівелювання валентності, представленої у науковій розвідці, виступає теорія рівнів валентності М. Степанової та Г. Гельбіга.

По-друге, з позиції нарративного підходу, шляхом використання композиційно-стилістичних модифікацій композиційно-стилістичної структури постмодерністського мінімізованого художнього тексту. Композиційно-стилістична модифікація – нетрадиційне, експериментальне, авторське застосування елементів текстової структури на змістовому, формальному та формально-змістовому рівнях. До прикладу, виникнення невизначеності під час розподілу композиційних елементів мінімізованого художнього тексту на зав'язку, кульмінацію, розв'язку або їх відсутність.

Формування нарративної невизначеності впливає з нарративно-ризоматичного принципу текстової побудови англійської постмодерністської мінімізованої прози. Композиційно-стилістичні модифікації та специфічні нарративні техніки, такі, як нарративна техніка двозначності, дифузна нарративна техніка та лабіринтна нарративна техніка є складовими творення та диференціації типів нарративної невизначеності – амбівалентної нарративної невизначеності, дифузної нарративної невизначеності та лабіринтної нарративної невизначеності.

З позиції комунікативно-прагматичного підходу художня комунікація «автор-читач» в англійському постмодерністському мінімізованому художньому тексті відбувається за допомогою посередництва фіктивної оповідної інстанції «наратор». Наратора ми ідентифікуємо як потенційно ненадійного, незалежно від його присутності/відсутності в дієзисі оповіді, що зумовлено початковою зорієнтованістю оповіді на провокування когнітивного дисонансу, сумніву трактування через імплементовані мовні засоби творення невизначеності в композиційно-стилістичну структуру мінімізованого художнього тексту. Множинність значень визначає ненадійний статус оповідної структури англійського постмодерністського мінімізованого художнього тексту.

Мовні засоби творення невизначеності (нетипові лексичні комбінації та композиційно-стилістичні модифікації), породжуючи сумнів трактування з позиції читача словоцентрично і текстоцентрично, виконують роль засобів утворення нових конотацій, сприяють створенню кенотипів (новообразів) на асоціативно-образному рівні композиційно-стилістичної структури постмодерністського мінімізованого художнього тексту.

По-третє, дисертаційне дослідження пропонує інтерпретацію творення невизначеності в англомовному постмодерністському мінімізованому художньому тексті з позиції теорії концептуальної інтеграції (бленду). Багатопросторова модель (many-space model), інтегруючи у собі родовий простір, вхідні простори та концептуальний бленд (інтеграцію), корелюється з принципами творення та трактування невизначеності у авторській та читацькій зонах відповідно. Когнітивна емергентна структура, як новий концептуальний простір, стилістично в тексті актуалізується через концептуальну метафору, концептуальну метонімію та концептуальний оксиморон. Декодування концептуальних тропів, як проявів невизначеності, відбувається за допомогою лінгвокогнітивної процедури мапування.

По-четверте, розглядаємо невизначеність як спосіб творення відкритого лінгвосинергетичного текстового простору. Мінімізований текстовий простір функціонує на синергетичних засадах еволюціювання системи. Під поняттям «відкритий лінгвосинергетичний текстовий простір» маємо на увазі композиційно-стилістичну структуру мінімізованого художнього тексту, принцип функціонування якої має лінгвосинергетичні підвалини, у якій мовні засоби творення невизначеності спрямовані на творення когнітивної емергентної структури, що може бути відкритою до взаємодії (в сенсі семантичного збагачення) у авторській та читацькій зонах. Мета авторської ідеї прихованого сенсу художнього мінімізованого тексту полягає у провокуванні когнітивного дисонансу, створенні «ефекту ошуканого очікування» («effect of defeated expection»),

Р. Якобсон) для кожного адресата художнього мінімізованого тексту.

Ключові слова: невизначеність, постмодерністський художній текст, мінімізована проза, експериментальна література, мовні засоби, постмодерністські прийоми, наративна невизначеність, ненадійний наратор, лінгвосинергетичний текстовий простір, когнітивна емергентнаструктура, концептуальний троп, концептуальна інтеграція, стилістичні засоби та прийоми.

ABSTRACT

Zavarynska M. S. Language means of creating uncertainty in English postmodern minimized prose. – Qualification work on the rights of the manuscript. Ph.D. dissertation manuscript.

Dissertation for the scholarly degree of Doctor of Philosophy in the specialty 035 «Philology», field of knowledge 03 «Humanities» – Ivan Franko National University of Lviv. – Lviv, 2023.

The thesis is dedicated to the complex research of language means of creating uncertainty in English postmodern minimized prose. English postmodern minimized prose is a subgenre of experimental literature that began its development in the second half of the XX century. Experimentation of English postmodern minimized prose lies in the intentional reduction of literary content and literary form and use of special language means to cause uncertainty. Uncertainty as the key feature of English postmodern minimized texts primarily provokes the reader's hesitation in their text interpretation, and further leads to plurality of meanings making English postmodern minimized literary texts an open synergetic textual space. In this thesis language means of creating uncertainty in English postmodern minimized prose are analyzed with the application of complex interdisciplinary approaches such as: narrative, discursive, communicative-pragmatic, cognitive, and synergetic.

The relevance of the thesis is caused by the wide popularity of minimized prose due to the global tendency of genre minimization. The reasons for such «reduction» lies in the

modern pace of life, the non-stop development of informational technologies, and the possibility of free interpretation of the minimized literary text which turns out to be the essential feature for modern readers. The extrapolation of synergetic ideas to the research of English postmodern minimized literary texts is a new way of its description as a dynamic entity with a particular sequence of states, where uncertainty is similar to the fluctuation state, the chaotic interpretations of which lead to the point of bifurcation – the branching into senses. Besides, the identification of language means of creating uncertainty in English postmodern minimized literary texts is quite urgent in the context of postmodern poetics in general, and the specificity of the experimental literature in particular.

The theoretical and methodological basis of the thesis are scientific works in a range of philosophy (U. Eco, I. Hassan, F. Guattari, G. Deleuze, M. Foucault, R. Barthes), where the essence of uncertainty, in particular in the context of its discursive ontology (M. Foucault, J. Derrida, J. F. Lyotard, L. Vygotsky) has been discussed; investigations in literary criticism which are aimed at studying uncertainty from the narrative angle (R. Ingarden, F. Iser, W. Booth, L. Matsevko-Bekerska, O. Babelyuk, I. Bekhta, M. Fludernik, D. Hermann), namely places of uncertainty in a literary text composition (L. Pikhtovnikova); linguistic studies focused on the functioning of language units from the perspective of combinatorial semantics (S. Katsnelson); researches on cognitive linguistics and postmodern poetics that manifest literary text as mental space which contains emergent cognitive structures resulted from uncertainty (G. Fauconnier, M. Turner, V. Evans, L. Belehova).

In the thesis the creation of uncertainty in English postmodern minimized literary texts is viewed from four perspectives. Firstly, uncertainty is studied through the prism of combinatorial semantics using valence violation of language units (words, collocations, sentences), all independent parts of speech in the terms of lexical-grammatical approach. Language means that violate valence includes unusually combined lexemes (author's word combinations), which are created by the author using valence violation types – logic-

semantic valence and syntactic valence. The theory of valence types of M. Stepanova and G. Helbig serves as the theoretical basis of the valence violation typology represented in the research.

Secondly, uncertainty is investigated from the perspective of the narrative approach in the context of the application of compositional modifications of a compositional structure of postmodern minimized literary text. Compositional modification is an untraditional, experimental, author's application of the elements of the text structure at different levels: the content level, the formal level, and the formal-content level. For instance, uncertainty can be traced in different compositional elements, such as rising action, climax, denouement, or even their partial absence.

Uncertainty formation process can be viewed as a narrative-rhizomatic principle of English postmodern minimized literary text formation. Compositional modifications and specific narrative techniques such as ambiguity narrative technique, diffusion narrative technique, and labyrinth narrative technique are the components of different types of narrative uncertainty. Among them, there are ambivalent narrative uncertainty, diffusive narrative uncertainty, and labyrinth narrative uncertainty.

In the light of the communicative-pragmatic approach, a rather special uneasy «author-reader» literary communication occurs in English postmodern minimized literary texts due to the mediation of a narrator as a fictional narrative instance. The narrator is characterized as potentially unreliable, independently of its presence/absence in a story diegesis. It is caused by the initial orientation of narration on provoking cognitive dissonance and hesitation in text interpretation due to the implemented uncertainty language means in a compositional structure of a minimized literary text. The emerged plurality of meanings defines the unreliable status of the whole narrative structure of such texts.

Language means of creating uncertainty (unusually combined lexemes and compositional modifications) generate the reader's text interpretation hesitation in word-centric and text-centric focus. Furthermore, language means of creating uncertainty serve

as triggers for the emergence of new connotations, kenotypes (new images) at the figurative and conceptual levels of the compositional structure of English postmodern minimized literary texts.

Thirdly, the thesis suggests interpretation of uncertainty from the position of the conceptual integration (blending) theory. The many-space model integrates the input spaces, and the conceptual blend (integration) and correlates with the principles of uncertainty formation and text interpretation in the author's and reader's zones. The cognitive emergent structure as a new conceptual textual space is actualized in the English postmodern minimized literary texts through special stylistic means and devices, such as conceptual metaphor, conceptual metonymy, and conceptual oxymoron. The process of decoding conceptual tropes is carried out using cognitive procedure of mapping.

Fourthly, uncertainty is viewed as a mode of the creation of synergetic textual space, which acquire functions based on synergetic principles of system evolution. The notion of open synergetic textual space implies a definite compositional structure of English postmodern minimized literary texts based on synergetic principles where language means creating uncertainty aimed at creation of a cognitive emergent structure – an open for interaction (in the sense of semantic enrichment) the author's and reader's zones. The aim of the author's idea of a hidden sense of English postmodern minimized literary texts lies in causing of a cognitive dissonance, the «effect of defeated expectancy» (R. Jakobson) for each their addressee.

Keywords: uncertainty, postmodern literary text, minimized prose, experimental literature, language means, narrative uncertainty, unreliable narrator, synergetic textual space, cognitive emergent structure, conceptual trope, conceptual integration, stylistic means and devices.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Заваринська М. С. Дифузна і лабіринтна наративна невизначеність в англomовній постмодерністській мінімізованій прозі. *Наукове видання Одеського національного університету імені І. І. Мечникова “Записки з романо-германської філології”*. 2023. м. Одеса. № 1 (50). С. 97-106.
2. Заваринська М. С. Амбівалентна наративна невизначеність в англomовній постмодерністській мінімізованій прозі. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності “Львівський філологічний часопис”*. 2023. м. Львів. №13. С. 80-89.
3. Zavyrynska M. S. Poetic means of revealing uncertainty in postmodern experimental texts. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності “Львівський філологічний часопис”*. 2020. м. Львів. Львів. № 7. С. 94–99.
4. Заваринська М. С. Постмодерністський мінімізований художній текст як різновид експериментального жанру. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2019. м. Одеса. Випуск № 40. Том 2. С. 41–44.
5. Заваринська М. С. Мовні прояви невизначеності в постмодерністських мінімізованих художніх текстах. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: “Лінгвістика”*. 2019. м. Херсон. № 37. С. 24–28.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

Публікації в наукових періодичних виданнях інших держав

6. Zavyrnska, M., & Babelyuk, O. (2022). Unusually Combined Lexemes as Means of Creating Uncertainty in English Postmodern Short-Short Stories. *Postmodern Openings*, 13(4), 346-360. <https://doi.org/10.18662/po/13.4/521>

Тези доповідей на наукових конференціях:

1. Zavyrnska M. S. Perception and interpretation of uncertainty in English postmodern short-short stories: methodological aspect. Світова література в літературознавчому дискурсі ХХІ ст. : збірник матеріалів ХІІІ Міжнародної наукової конференції (Львів, 26-27 жовтня 2023 року) / упоряд.: Л. В. Мацевко-Бекерська, І. А. Сенчук. – Одеса : Олді +, 2023. – 228 с. – С. 183-186.
2. Заваринська М. С. Невизначеність в англomовній постмодерністській мінімізованій прозі крізь призму лінгвосинергетичного підходу // *Міжнародна науково-практична конференція “Стратегії розвитку та пріоритетні завдання філологічних наук”*: матеріали. м. Запоріжжя. 21-27 липня 2023 р. С. 80-82. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-23>
3. Заваринська М. С. Невизначеність як чинник творення когнітивної емергентної структури в англomовній постмодерністській мінімізованій прозі. *Міжнародна наукова конференція молодих дослідників “Сучасна лінгвістика в аспекті перекладознавства та міжкультурної комунікації”*. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. м. Львів. 08 червня 2023 р. (усна доповідь без публікації тез).
4. Заваринська М. С. Композиційно-стилістичні модифікації як засоби творення наративної невизначеності в англomовній постмодерністській мінімізованій прозі. Compositional modifications as means of creating narrative uncertainty in

english postmodern short-short stories // *Інноваційні аспекти розвитку філологічних наук. Innovative aspects of the development of philological sciences*. Міжнародна наукова конференція: матеріали. – Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2023. – С. 126-128. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-311-8-31>

5. Zavarynska M. S. Identifying uncertainty in experimental literary ergodic texts // Міжнародна наукова інтернет-конференція “Світ наукових досліджень” Громадської організації “Наукова спільнота” спільно з Wyższej Szkoły Społeczno-Gospodarcza w Przeworsku (м. Переворськ, Республіка Польща): матеріали. – Випуск 18. 20 квітня 2023 р. <https://www.economy-confer.com.ua/full-article/4506/>

6. Заваринська М. С. Невизначеність в англomовній постмодерністській мінімізованій прозі крізь призму художньої комунікації / М. С. Заваринська // *Матеріали VIII Всеукраїнської мультидисциплінарної конференції “Чорноморські наукові студії”*. 24 червня 2022 р. – Одеса: Видавничий дім “Гельветика”, 2022. – С.184-186.

7. Заваринська М. С. Невизначеність в англomовній постмодерністській мінімізованій прозі: наративний ракурс / М. С. Заваринська // *“Ad orbem per linguas. До світу через мову”*. Матеріали міжнародної науково-практичної відеоконференції “Україна у транскультурному й мультимодальному світі”. 25 травня 2022 р. – Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2022. – 480 с. – С. 85-86.

8. Заваринська М. С. Невизначеність в англomовній постмодерністській мінімізованій прозі: прагматичний аспект. Міжнародна науково-практична конференція “Філологічні й педагогічні студії у вітчизняній та зарубіжній науці XXI сторіччя”, Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 9 листопад 2021 р. м. Київ. С. 39-40.

9. Заваринська М. С. Невизначеність як ключова риса постмодерністських експериментальних мінімізованих текстів. *Всеукраїнська наукова конференція “Великий код: Біблія – світова література – переклад. Перекладознавчі читання на пошану Роксолани Петрівни Зорівчак”*, Львівський національний університет

імені Івана Франка, Наукове товариство імені Шевченка. м. Львів. 2020. (усна доповідь без публікації тез).

10. Заваринська М. С. Ризоматичні прояви невизначеності як іманентна риса постмодерністських експериментальних текстів. Міжнародна науково-практична конференція *“Стратегії розвитку та пріоритетні завдання філологічних наук”*, *Класичний приватний університет. Болашаки*. 16-17 грудня 2020 р. м. Запоріжжя.. С. 37-39.

11. Заваринська М. С. Явище невизначеності з позиції міждисциплінарного підходу. III Всеукраїнська науково-практична конференція *“Паралелі та контрасти”*, *Національний університет “Одеська юридична академія”*. 15 листопада 2019 р. м. Одеса. С. 57-58.